

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Psühholoogia osakond

Mittenormatiivse õpiedu asjaolud ja motivatsioon
Uurimuse aruanne

Vastutav täitja: Olev Must

Tartu 2006

Sisukord.

	Lk
1. Sissejuhatus: uurimuse eesmärgid ja meetod	3
2. Kõrgkooli tuleku kirjeldus	7
3. Kõrgkoolikogemused	12
4. Õppetöö peatumine	15
5. Üliõpilaste endi selgitused õppetöö katkemise asjaoludest	19
6. Kokkuvõte	24
7. Viidatud kirjandus	26

Lisa 1: Kasutatud metoodika (Akadeemilisel puhkusel olevate üliõpilaste küsitlusleht)

Lisa 2: Kasutatud metoodika (Eksmatrikuleeritud üliõpilaste küsitlusleht)

Uurimuses osalesid: Tuuli Kaldma, Aasa Must, Olev Must, Berit Niin, Liina Raudik

1. Sissejuhatus: uurimuse eesmärgid ja meetod

Kõrgharidust käsitlevais uuringuis on kujunenud suhteliselt kiiresti arenevaks teemaks probleem, miks üliõpilased lahkuvad kõrgkoolidest, miks nad vahetavad erialasid ja õppeasutusi, mis tingimustel ja asjaoludel nad jätkaksid õpinguid. Taolised protsessid näivad olevat elukestva õppe tunnusjooned ja nad on muutunud selgelt märgatavaks. Möödunud (2005.) aastal ilmusid kaks mahukat kogumikku, mis püüdsid kokku võtta viimase aja uurimused (Pascarella & Terenzini, 2005; College Student Retention, 2005). Ka Lumina fondi poolt väljaantud ülevaade kõrgkooli sisseastumisest viimase poolsajandi jooksul (Kinzie, Palmer, Hayek, Hossler, Jacob & Cummings, 2004) käsitleb sisuliselt sama teemat.

Kui otsustada avaldatud tööde alusel, siis võib järeldada, et õpingute peatumise, jätkamise ja õpingute (suuna) muutumise protsess on kasvanud niivõrd laiaulatuslikuks ja paljudest teguritest tingituks, et seda tuleb vaadelda mitte kui patoloogiat, mida igati tuleb vähendada, vaid kui kõrgharidussüsteemi lahutamatu osa. Tänapäevane kõrghariduse protsess on dünaamiline. Õpingute peatumine on seotud kõrghariduse üha kõrgema väärtustumise, kõrgharidussüsteemi ekstensiivse arenguga ning kõrgkoolide üha kasvava konkurentsiga üliõpilaskontingendi nimel. Antud teemadel on kõige rohkem kirjutanud Ameerika uurijad. See fakt annab uurimisküsimuse asetusele, saadud tulemustele ja tehtud järeldustele ehk küll teatud kultuurilise varjundi, ent sealsete uurimuste paljusus võimaldab selle protsessi olemust iseloomustada sügavamalt. Eesti analoogia Ameerika situatsiooniga on tekkimas, sest sinne kõrgharidussüsteem on samuti plahvatuslikult suurenenud ning meie kõrgkoolid konkureerivad suhteliselt väikese arvu uute üliõpilaste (ning nende kaudu saadava raha) nimel pingsalt, kasutades selleks väga erinevaid vahendeid. Tingituna muutuvast demograafilisest situatsioonist võib oodata üliõpilaste mobiilsusprobleemi aktuaalsuse tõusu lähiaastail. Eesti praegune olukord üliõpilaskonna mobiilsuse osas on analoogne sellele, kus Ameerika kõrgkoolid olid paarkümmend aastat tagasi.

Õppetöö katkestamine erinevates vormides (näit. akadeemilise puhkuse võtmine või eksmatrikuleerimine ilma õppekava täitmata) on seaduslikult lubatud ning laialdaselt praktiseeritav tegevus. Ammendava statistilise ülevaate katkestajate voogude suurusel ja struktuurist võib saada vastavatest haridusstatistika kogumikest. Kuid õppetöö katkestamise subjektiivset tausta ning motivatsiooni on meil seni suhteliselt vähe uuritud (piirdutud on eelkõige kõrgkoolisisesest analüüsiga). Selle lünga täitmine ongi käesoleva uurimuse eesmärgiks.

Käesolevas töös on tegemist küsitluse teel saadud andmetega ning seepärast peab tulemuste interpreteerimisel silmas pidama asjaolu, et tegemist on informatsiooniga/**arvamustega**, mis on saadud retrospektiivselt, st pärast õppetöö katkemise kui reaalse fakti toimumist. Inimestel on reeglina kalduvus endaga toimunud sündmusi „korrigeerida”, tagantjärele tõlgendada, ratsionaliseerida ning õigustada. Retrospektiivse küsitluse teel saadud informatsioon on teave pigem põhjendustest kui põhjustest.

Teiseks tuleb alljärgnevas töös esitatud andmete tõlgendamisel silmas pidada seda, et üliõpilasi, kes on kas akadeemilisel puhkusel või keda on eksmatrikuleeritud kõrgkoolist enne õppekava nõuete täitmist, on küsitluseks väga raske kätte saada. Käesolevas töös on küsitlus toimunud kahel viisil: kirjaliku postiküsitlusena ning interneti teel elektroonse küsitlusena (e-formulari vahendusel). Mõlemal juhul oli inimeste reaalsete kontaktandmete leidmine väga raske ning suhteliselt väike oli ka nende hulk, kes küsimustikule vastasid. Õpingute katkemine on liialt intiimne sündmus, et sellega seonduvast varmalt räägitaks. Elektroonset küsitlust tuleb siin vaadata kui positiivset lahendit, sest internetikeskkond suurendab anonüümsustunde teket intiimsetele küsimustele vastamisel (Veldre, 2002). Tõsi, kontakti saamine nende üliõpilastega, kes olid akadeemilisel puhkusel, oli veidi hõlpsam ja tulemuslikum kui vastajatega, kes äsja (viimase aasta jooksul) olid kõrgkoolist eksmatrikuleeritud. Erinevuse põhjuseks on ilmselt sündmuste erinev isiklik tähendus inimese jaoks.

Eksmatrikuleeritudel oli raskem nendega toimunut seletada, põhjendada, motiveerida ja küllap sellest tulenesid ka sagedased keeldumised küsitluses osalemisest.

Positiivse tulemusena näeme fakti, et väga paljud küsitletavad kirjutasid vabalt ja küllalt pikalt oma tõlgenduse ja selgituse õppetöö peatumise asjaoludest (eksmatrikuleeritute soovis 38 vastanut oma eksmatrikuleerimist kuidagi pikemalt põhjendada. Akadeemilisel puhkusel olijatest – 40). Need vabad kommentaarid osutusid väga oluliseks lisaillustratsiooniks struktureeritud küsitlusele. Nende kommentaaride seas oli ka heakskiit initsiatiivile seda probleemi üldse uurida. Ilmselt oli osa vastajaid motiveeritud küsimustikku täitma just sellega, et nad tundsid vajadust osaleda nende probleemidele lahenduste otsimisel.

Meetod.

Uurimise all oli 2 gruppi üliõpilasi/endisi üliõpilasi: 2005. a detsembris akadeemilisel puhkusel olevad üliõpilased ja 2005. aastal kõrghariduslikelt õppekavadelt ilma õppekava läbimata eksmatrikuleeritud üliõpilased. Nimetame neid gruppe käesolevas tekstis vastavalt A ja E grupiks. Mõlemal juhul on üldkogumina käsitletud üliõpilasi kuni magistriõppeni (tasemeni 633).

Valim baseerus 2005. a. detsembris saadud EHIS-e väljavõtul.

Andmete kogumise meetodina kasutati küsitlust (vt lisa 1 ja 2). Esialgne idee oli küsitleda 200 õppetöö katkestanud üliõpilast (100 akadeemilisel puhkusel viibivat ja 100 õppekava lõpetamata eksmatrikuleeritud üliõpilast), et saada kõige üldisem ülevaade katkestamise subjektiivsetest asjaoludest.

Algselt oli kavas viia läbi poolformaliseeritud intervjuud vastavate isikutega. Ent sellest ideest tuli loobuda, sest kõrgkoolist eemalviibivate üliõpilaste või eksmatrikuleeritud reaalne ülesleidmine osutus väga raskeks ülesandeks. Katsetasime nii küsitlust posti teel kui ka elektroonset küsitlust. Mõlemal juhul oli tegemist äärmiselt halva tagastamismääraga. Põhiline hulk informatsioonist on kogutud siiski elektroonse küsitluse abil, sest sel teel oli täidetud

küsimustiku tagastusmäär oluliselt kõrgem, võrreldes postiküsitlusega ning küsitlus ise oluliselt odavam. Elektroonse küsitluse käigus oli võimalik teatud määral operatiivselt korrigeerida ka küsitletavat sihtgruppi sõltuvalt vastuste laekumisest. Tulemusena võib nii õppeasutuse tüübi kui ka õppesuuna osas moodustunud valimit hinnata rahuldavaks (tabelid 1 ja 2).

Tabel 1

Üldkogum* ja valimi struktuur õppeasutuse tüübi lõikes, %

	E-grupi üldkogum	E-grupi valim	A-grupi üldkogum	A-grupi valim
Avalik-õiguslikud ülikoolid	61	66	75	74
Eraülikoolid	8	7	8	6
Riiklikud rakenduskõrgkoolid (+ kutseõppeasutused)	14	15	10	13
Earakenduskõrgkoolid (+ kutseõppeasutused)	17	12	7	7
Kokku:	100	100	100	100

* Üldkogumi parameetrid on leitud EHISE väljavõtu alusel. Eksmatrikuleeritute üldkogum haarab perioodi 01.09.04 – 30.10.05; Akadeemilisel puhkusel olevate üldkogumi parameetrid on leitud EHISE väljavõtust seisuga 05.12.05. Nii üldkogumis kui valimis ei ole arvestatud doktorikoolituse ja 1 a õpetajakoolituse ning internüliõpilasi.

Tabel 2

Üldkogum* ja valimi struktuur õppesuundade lõikes, %

	E-grupi üldkogum	E-grupi valim	A-grupi üldkogum	A-grupi valim
Haridus (1)	6	6	8	8
Humanitaaria ja kunstid (2)	14	13	17	20
Sotsiaalteadused (3)	36	31	37	33
Loodusteadused (4)	15	16	11	15
Tehnika ja tootmine (5)	14	22	12	11
Põllumajandus (6)	3	5	3	3
Tervis (7)	5	3	6	5
Teenindus (8)	7	4	6	5
	100	100	100	100

* Üldkogumi parameetrid on leitud EHISE väljavõtu alusel. Eksmatrikuleeritute üldkogum haarab perioodi 01.09.04 – 30.10.05; Akadeemilisel puhkusel olivate üldkogumi parameetrid on leitud EHISE väljavõtust seisuga 05.12.05. Nii üldkogumis kui valimis ei ole arvestatud doktorikoolituse ja 1 a õpetajakoolituse ning internüliõpilasi.

Nii õppeasutuse tüübi kui õppesuuna osas võib valimi struktuurset vastavust üldkogumile hinnata heaks.

Kuivõrd küsitluslehtede tagastamismäär oli tagasihoidlik ning tagastamist ei saa pidada juhuslikuks, siis vaatamata struktuursele headusele tuleb allpoolesitatud tulemustesse suhtuda ettevaatusega, sest nad peegeldavad eelkõige nende üliõpilaste seisukohti, kelle aadressid õnnestus hankida ning kes olid piisavalt abivalmid, et täita küsitlusleht. Isikute nimed ning postiaadressid saadi Rahvastikuregistrist Siseministeeriumi loal.

Kokku on allpool esitatud töös kasutatud 261 isiku vastuseid (111 E-grupist ning 150 A-grupist; 32-st erinevast kõrgkoolist või kutseõppeasutusest). Antud disproportsioon E ja A grupi vahel tulenes erinevustest tagastusmäärades. Juhtumitel, mil E ja A grupi tulemused erinesid teineteisest statistiliselt oluliselt, on andmed toodud gruppide lõikes eraldi. Juhtudel, kus gruppidevahelised erinevused olid ebaolulised, on andmed toodud kõigi isikute kohta, kellelt saabusid vastused.

Tabelis 3 esitatud andmed näitavad, milline oli tagastusmäär erinevates üliõpilasgruppides ning erinevate küsitlusmeetodite korral.

Tabel 3

Küsimustike tagastusmäär

Grupp	Postiküsitlus		Elektroonne küsitlus		
	Saadetud kirjade arv	Tagastati (vastustega)*	Mitme isiku e-aadresse otsiti	Saadetud elektronkirjade arv (leitud aadressid)	Tagastati (vastustega)
A	99	22%	928	362	35%
E	144	10%	1571	487	20%

*Siin on arvestatud ka 8 üliõpilase suulise küsitluse tulemused.

Kuigi esines ka neid juhtumeid, kus kiri kindlasti ei jõudnud kohale (4 kirja tagastati märkega, et aadress vale; sama teatega elektronkirju tagastus 121), ei ole põhjust arvata, et nii suur küsitluskadu oleks juhuslik. Tabelis 3 toodud arvud näitavad, et tegemist ei saa olla juhuvalimiga, vaid uurimuse küsitluslehele on vastanud mingi eriline, uurimise suhtes abivalmis kontingent. Tagastusmäärade ligi kahekordne erinevus elektronküsitluse kasuks kinnitab eespool osutatud seaduspära, et interneti anonüümne keskkond ning küsitlusele vastamise hõlpsus võivad mõjuda positiivselt küsitluse läbiviimisele.

2. Kõrgkooli tuleku kirjeldus.

Statistiliselt on selge, et märkimisväärne osa kõrghariduslikku õppeasutusse õppima tulnud üliõpilastest ei omanda kõrgharidust ja paljud pikendavad erinevail põhjustel oma õppeaega või katkestavad õpingud sootuks. Kas taoline sündmuste käik oli prognoositav ka nende üliõpilaste sisseastumishetkel?

Tabel 4

Vastused küsimusele „Kas Sa sisseastumisel planeerisid lõpetada õpingud nominaalajaga”, %

Grupp	<i>Ei</i>	<i>Jah</i>	<i>Ei mõelnud sellele</i>	Kokku
E	13	49	39	100
A	10	64	26	100
2005. a sisseastujad Eesti kõrgkoolidesse*	7	48	45	100
2004.a TÜ sotsiaalteaduskonna esmakursuslased**	12	88***	-	100

*meie uurimisgrupi seniavaldamata andmed.

**Allikas: Niin, 2005.

*** võrreldes käesoleva uurimusega oli kasutusel teistsugune skaala – käesolevas tabelis on vastuseks „jah” loetud B. Niine uurimuses kasutatud vastused „kindlasti lõpetan” (27%) ja „tõenäoliselt lõpetan” (61%). Viimane vastusvariant sisaldab teatud tinglikkust ning sellest tulenevalt võib arvata, et olukorras, kus kasutatud skaalad oleksid olnud samad, oleksid ehk esmakursuslaste hinnangud olnud lähedased A-grupi vastustele.

Tegemist on küll erinevate uurimustega, aga nendes on kokkulangevad järgmised tulemused: ca 1/10 üliõpilastest ei seagi juba õppetöö alguses endale sihiks nominaalajaga lõpetamist ja ca ½ on neid üliõpilasi, üliõpilaskandidaate, kes on kindlalt seadnud sihiks lõpetada õpingud nominaalajaga. Ülejäänute positsioon pole selge (tabel 4).

Teistest uurimustest andmete lisamine tugevdab kindlustunnet, et võib-olla E-gruppi kuuluvad üliõpilased ei pidanud juba algusest peale silmas tähtajalist lõpetamist või lõpetamist üldse. Kuid võimalik on ka järgmine interpretatsioon: nii E kui A grupp hakkavad oma õppetöö katkestamist tagantjärele õigustama ja ratsionaliseerima, kuid E grupp teeb seda rokem.

Kas E ja A grupp olid võrdsed oma akadeemiliselt potentsiaalilt sisseastumishetkel? Seda saame hinnata nende enda poolt märgitud riigieksamite hinnete alusel (tabel 5).

Tabel 5

Õppetöö katkestanud üliõpilaste gümnaasiumi riigieksamite tulemused.

Grupp	Keskmine riigieksami koondhinne (tõenäone vahemik)
A	55-60
E	50-55

Erinevus hinnetes on minimaalne ning võimalik, et ka sisuliselt olematu, sest A ja E grupi sooline struktuur on erinev. A-grupis on mehi 39%, E-grupis aga 54%. Naiste koolihinded eelkõige humanitaarainetes olid aga kõrgemad kui meestel. Sellest erinevusest võib tuleneda ka keskmiste hinnete erinevus A ja E grupi vahel. Sisuliselt õige järeldus on, et E ja A grupp ei erine oluliselt oma akadeemiliselt lähtepotentsiaalilt. Tõenäone on ka see, et ei E ega A grupp ei erine oluliselt oma keskmiselt riigieksami hindelt keskmisest kõrgkooli üliõpilasest üldse, sest tõenäone keskmine hinne vahemikus 50-60 (erinevate eksamiaastate lõikes) osutab keskmisele või keskmisest kõrgemale riigieksami hindele viimastel aastatel. Antud asjaolu ei võimalda väita, et tegemist oleks nõrkade üliõpilasgruppidega. Robbins et al. (2004) akadeemilist edu käsitlev metaanalüüs näitas, et varasemad koolihinded ei ole kuulu olulisemate markerite nimistusse, mis ennustavad kõrgkooli lõpetamist või väljalangevust.

Kas oli midagi spetsiifilist, mida oodati kõrghariduselt väärtuselises plaanis ja mille mittesaavutamine võis tingida õppetöö katkestamise? Ankeeti oli lülitatud blokk kõrghariduse eesmärkidest/ootustest (12 erinevat kriteeriumi).

Kõrghariduse eesmärkide pingereas oli 5 kõige olulisemat:

1. Hea haridus.
2. Võimalused erialaseks arenguks.
3. Lai silmaring.
4. Head kutseoskused.
5. Tagatud töö.

A ja E-grupi erinevused siin on minimaalsed ning statistiliselt mitteolulised.

Kui uurida 2005.a. kõrgkoolidesse sisseastujatel samade komponentide hindamist, saame järgmise reastuse:

1. Hea haridus.
2. Võimalused erialaseks arenguks.
3. Tagatud töö.
4. Head kutseoskused.
5. Lai silmaring.

Hariduseesmärkide struktuur ja ka pingerida on põhimõtteliselt samad nii üliõpilaskandidaatidel kui ka õppetöö katkestanud üliõpilastel.

Kui püüda hariduseesmärke esitada kompaktsemal kujul, kasutades faktoranalüüsi, siis ilmneb kõrghariduse ootustes 3 struktuurset komponenti: **orientatsioon positsioonile ühiskonnas, orientatsioon konkurentsivõimele tööturul ning orientatsioon eneseteostusele**. On oluline, et A ja E grupp siin teineteisest ei erine. Kõrgharidusootused on üliõpilastel samad. Faktoranalüüsi tulemused on toodud tabelis 6.

Tabel 6

Kõrgkooli ootuste faktoranalüüs, (faktorkaalud)

<i>Mida peab andma kõrgharidus?</i>	Orientatsioon positsioonile ühiskonnas	Orientatsioon tööle ja konkurentsivõimele tööturul	Orientatsioon eneseteostusele
Kaaskodanike tunnustuse	,878		
Positsiooni ühiskonnas	,844		
Võimaluse panustada ühiskonna arengusse	,639		
Tagama töö		,784	
Hea sissetuleku		,676	
Valiku tööturul		,647	
Head kutseoskused		,623	
Laia silmaringi			,714
Enesekindluse			,710
Head eneseteostusvõimalused			,680
Hea hariduse			,551

Märkus:

Toodud on kõik faktorkaalud, mis ületavad väärtuse 0,4. Faktorid on eristatud peakomponentmeetodil ning telgede pööramisel on kasutatud Varimax meetodit. Esitatud faktorlahend kirjeldab 57% lähtevariatiivsusest.

Ootused kõrgharidusele näivad olevat küllalt universaalsed, nad on suhteliselt sarnased nii sisseastujatel kui ka eksmatrikuleeritud või akadeemilisel puhkusel olevatel üliõpilastel.

Kui selged olid vastajate enda jaoks kõrgkooli astumise põhjused (tabel 7)?

Tabel 7

Vastused küsimusele „Kui selged olid Sulle põhjused ja motiivid, miks Sa astusid kõrgkooli?“, %

Grupp	<i>Väga selged</i>	<i>Pigem selged</i>	<i>Pigem ebamäärased</i>	<i>Üsna ebamäärased</i>	Kokku
E	26	49	23	2	100
A	38	44	15	3	100

Märkus: $\chi^2(3, N=261)=5,858, p=0,117$

Statistiline analüüs küll otseselt ei kinnita ($p = 0,117$) oletust, et E-grupp on tulnud kõrgkooli ebamäärasematel asjaoludel kui A-grupp, ent arvesse tuleb võtta ka valimi väiksust. Kui arvata, et E-grupi liikmed võisid tunda tugevamat ratsionaliseerimise vajadust, siis marginaalne erinevus võib olla tingitud ka sellest.

Ilmselt peab rohkem paika oletus, et E- grupp on tulnud pigem juhuslikematel asjaoludel, sest kõikide hinnata antud kriteeriumite kohaselt oli nende ettekujutus õpitavast erialast väiksem kui A-grupil (tabel 8).

Tabel 8

Kuivõrd selged olid õpingute alguses erialaga kaasnevad asjaolud? (vastused *väga selged*, *pigem selged kokku*), %

	E-grupp	A-grupp
Erialase töö võimalused*	60	71
Tulevane palk	53	56
Eneseteostus erialal	58	63
Enda soovid ja võimed	67	68
Õppekava tugevus*	43	57
Eelised tööturul	62	63

* gruppidevahelised erinevused on olulised nivool $p < 0,05$

Need hinnangud on kõik retrospektiivsed ning selles mõttes toimunud õigustavad. Tähelepanu vääriwad aga kaks suurimat erinevust hinnanguis: hinnang õppekava tugevuse ja erialase töö võimaluste selgusele. Eksmatrikuleerimist paistab soodustavat ebamäärasus eelkõige erialase töö võimaluste ja õppekava tugevuse suhtes.

Kas õppimise käigus muutub üliõpilase ettekujutus õpitavast erialast? Tabel 9 näitab, et õppimise käigus muutub oluliselt ettekujutus sellest, mis kaasneb õpitava erialaga.

Tabel 9

Mis on saanud õppimise jooksul selgemaks seoses erialaga? (vastus *palju* %)

	E-grupp	A-grupp
Erialase töö võimalused	90	95
Tulevane palk	74	78
Eneseteostus erialal*	87	96
Enda soovid ja võimed	96	94
Õppekava tugevus	93	93
Eelised tööturul	89	93

* gruppidevahelised erinevused on olulised; $\chi^2(2, N=261) = 9,08, p=0,011$

Nii E kui A grupi kogemused on suhteliselt sarnased, üldtendentsina gruppidevahelised erinevused puuduvad. Suurim hinnangute erinevus on vaid selles, kuidas tajutakse eneseteostuse

võimalusi erialal, siin on E ja A grupi hinnangud kõige erinevamad. Kas erialase eneseteostuse võimaluste vähesus on tõesti oluline õpihuvi kadumise ja eksmatrikuleerimise põhjus, vajab täpsemat uurimist.

Läbiviidud küsitluste tulemused on loogilised. Ootamatu on ehk vaid see, et nii eksmatrikuleeritute kui akadeemilisel puhkusel olevate üliõpilaste kogemused erialast ja õpinguist kõrgkoolis on olnud suhteliselt sarnased.

Kui võrrelda üliõpilaste ettekujutusi õpitavast erialast, siis oluline on see, et kõikide vaadeldud kriteeriumite osas on toimunud oluline selginemine. Siit võib teha küllalt lihtsa järelduse – kõrgkoolis õppimine on oluliselt avardanud ettekujutust erialast.

Ent kui küsimus asetada teisiti ning mitte küsida, kuivõrd selge oli otsustus, vaid küsida, miks tehti valik vastava kooli ja eriala kasuks (vt. Lisa küsimus 19), siis siin ilmnevad sisulisemad erinevused.

Eriala valikul olid olulisemad järgmised motiivid:

1. Eriala huvitavus.
2. Õppekava akrediteeritus.
3. Karjäärivõimalused tulevikus.
4. Eriala mainekus.
5. Sissesaamise hõlpsus.

Enam kui pooled küsitletutest nõustusid, et need asjaolud olid eriala ja kõrgkooli valikul olulised. E ja A grupp oma valiku motiivide osas statistiliselt oluliselt ei erinenud, kui aga otsida, mis valdkondades on erinevused, siis eristuvad kolm motiivi.

Eriala huvitavus (erinevuse vea tõenäosus 0.075) : vastuse, et eriala valiku motiiviks oli eriala huvitavus , andis E-grupist 44%; ja A- grupist 57% küsitletutest. **Erialale sissesaamise hõlpsus** (vea tõenäosus 0,175), andmed vastavalt 24% ja 15%. Suhteliselt suur gruppidevaheline erinevus oli **muude valikute ebaõnnestumises** kui eriala valiku põhjuses (vea tõenäosus 0,091), andmed vastavalt 13% ja 7%.

Faktoranalüüs võimaldab tuvastada valiku motiivides 3 dimensiooni olemasolu: *valiku juhuslikkus, teiste inimeste soovitusel, eriala mainekus* (tabel 10).

Tabel 10

Kõrgkooli valiku motiivide faktoranalüüs, (faktorkaalud)

Motiiv	Juhuslikkus	Soovitused	Maine
Juhuslik valik	,762		
Eriala huvitas	-,724		
Muud valikud ebaõnnestusid	,680		
Sai hõlpsasti sisse	,646		
Õpetajad soovitasid		,813	
Vanemad soovitasid		,761	
Seal õppis tuttavaid		,603	
Kooli soodne asukoht		(,351)	(,332)
Karjäärivõimalused erialal			,835
Eriala mainekus			,828
Õppekava akrediteeritus			,392

Märkus: faktorid on leitud peakomponentmeetodil, pööratud Varimax meetodil; faktorid kirjeldavad 51% lähteinformatsioonist; esitatud on kõik faktorkaalud, mis on suuremad kui 0,3.

Kuigi analüütiliselt võime eristada 3 motiivide dimensiooni olemasolu, erinevad E ja A grupp statistiliselt oluliselt vaid valiku juhuslikkusele osutamisel : $t(235) = 2,475$, $p = 0,014$. Asjaolu, et sellesse faktorisse kuulub negatiivse märgiga ka väide huvist eriala vastu, peaks näitama, et tegu on tõepoolest juhuse kui valikuteguriga. Mida rohkem on sisulist huvi eriala vastu, seda vähem on valikut suunanud juhus ja vastupidi. See tulemus on loogilises kooskõlas üldtõed hüpoteesiga, et E-grupi valik oli pigem ebaselge kui selge.

Kokkuvõtteks: vastuvõtuhetkel on nii eksmatrikuleeritud kui akadeemilisel puhkusel olevad üliõpilased suhteliselt sarnased, vähemalt akadeemilise kompetentsuse plaanis. Oluline erinevus ilmneb aga kõrgkooli ja eriala valiku motivatsioonist. E-grupi üliõpilased on sagedamini sattunud oma erialale tänu juhusele ja nende ettekujutus õpitavast on ebamäärasem.

3. Kõrgkoolikogemused

Küsitluse kõige väärtuslikum osa on nende sündmuste ja põhjenduste analüüs, mis on viinud õppetöö katkemisele. Kirjanduses (Robbins et al, 2004) on osutatud, et kõige määravamad tegurid, mis viivad õppetöö katkemisele, on eelkõige subjektiivset laadi: seotud üliõpilase kogemusega oma tõhususest õppetöös ja integreeritusest nii kõrgkooli akadeemilisse kui sotsiaalsesse keskkonda. Kui lähtuda oletusest, et eksmatrikuleerimine on psühholoogiliselt raskem kui akadeemilisele puhkusele minek, siis siin peaksid nende kahe grupi vahel ilmnema olulised erinevused.

Psühholoogias on viimase paarikümne aasta üheks paljulubavamaks arenduseks idee, et inimese käitumist suunavad olulisel määral tema ettekujutused enesetõhususest (*self-efficacy*) (Bandura, 1997).

Haridussüsteemides räägitakse akadeemilisest enesetõhususest kui ühest olulisemast õppimist soodustavast (või takistavast) tegurist (Robbins et al, 2004; Chemers, Hu & Garcia, 2001).

Viimati osutatud autorite eeskujul oli ka käesolevasse küsitlusse lülitatud uuringu autorite poolt koostatud akadeemilise enesetõhususe skaala (vt. Lisa küsimus 21).

Analüüs näitas, et antud küsimustebloki kohaselt võib akadeemilist enesetõhusust vaadelda erinevatest statistilistest kriteeriumitest lähtudes kas siis ühefaktorilise või kahefaktorilise hinnanguna. Kui lähtume vaatenurgast, et akadeemiline enesetõhusus on ühedimensionaalne konstrukt, siis sel juhul on A-grupi tudengid statistiliselt usaldusväärselt ($p=0,041$) hinnanud ennast kõrgemalt kui E-grupi tudengid (efekti suurus on 0,25 standardhälbe ühikut). Teisisõnu: eksmatrikuleerimine seostub mitte ainult õppekeskkonnale etteheidete tegemisega, vaid ka enda suhteliselt ebakompetentsena tundmisega.

Kui käsitleda akadeemilist enesetõhusust detailsemalt, siis sel juhul on temas eristatavad kaks komponenti: 1) üldhinnang õppetöö kogemusele ning 2) hinnang oskusele õppida (tabel 11). E ja A grupp ei erine statistiliselt usaldusväärselt selle poolest, missugune on nende üldhinnang endale kui üliõpilasele, kuid suhteliselt väikese veatõenäosusega ($p=0,067$) võib öelda, et kaks üliõpilasgruppi erinevad selle poolest, kuidas nad tunnevad enda edukust/tõhusust õpioskuste vallas. Efekti suurus on 0,23 standardhälbe ühikut.

Tabel 11

Enesetõhususe skaala faktoranalüüs, (faktorkaalud)

	Hea üliõpilane	Head õpioskused
Sooritasin eksamid õigeaegselt	,823	
Sain õppetööga hakkama	,805	
Olin hea üliõpilane	,782	
Oskasin kontsentreeruda olulistel hetkedel	,650	
Oskasin kasutada aega	,642	(,423)
Õppimine oli jõukohane	,585	
Oskasin konspekteerida		,805
Oskasin otsida vajalikku kirjandust		,764
Oskasin eksamiteks õppida		,757
Oskasin kirjutada referaate		,669

Märkus: faktorid on leitud peakomponentmeetodil, pööratud Varimax meetodil; faktorid kirjeldavad 60% lähteinformatsioonist; esitatud on kõik faktorkaalud, mis on suuremad kui 0,400.

Neid tulemusi võib tõlgendada erinevalt.

Ühelt poolt, eksmatrikuleeritud üliõpilaste halvemad kogemused õppimisest on ainult toimunu ratsionaliseering, sest oma üldhinnangult enesetõhususele (= hea üliõpilane) nad ei erinenud oluliselt A-grupist.

Teisalt, eksmatrikuleeritute negatiivsemad kogemused õppimise vallas võivad olla tõsi, sest ühelt poolt on üldteada fakt poiste suurest väljalangevusest haridussüsteemist, sh kõrgharidusest ja ka käesoleva uuringu raames ilmnes statistiliselt oluline erinevus ($p < .000$) enesetõhususes soo lõikes (efekti suurus 0,54 standardhälbe ühikut). Eelkõige on erinevus hinnangutes oma õpioskustele. Üliõpilaste akadeemiline enesetõhusus näib olevat soospetsiifiline ning vajab üksikasjalikumat uurimist.

Üliõpilased kirjeldasid ka oma õppetöö kogemusi kõrgkoolis (vt. Lisa küsimus 22), neil oli palutud hinnata 13 erinevat õpingutega seotud aspekti. Negatiivsed hinnangud domineerid järgmistes valdkondades:

1. Hinnang õppetöö korraldusele.
2. Suhtlemine õppejõududega.
3. Hinnang õpetatava vajalikkusele.
4. Hinnang kaasüliõpilaste akadeemilistele huvidele.

Esitatud hinnangutest oli võimalik faktoranalüüsi käigus eristada 3 suhteliselt iseseisvat ning kergesti interpreteeritavat hinnangu valdkonda: hinnang kõrgkooli akadeemilisele keskkonnale, hinnang õppejõududele, hinnang kaasüliõpilastele (tabel 12).

Tabel 12

Kõrgkoolikogemuste faktoranalüüs (faktorkaalud)

Hinnangu objekt	Hinnang kõrgkooli akadeemilisele keskkonnale	Hinnang suhetele õppejõududega	Hinnang suhetele kaasüliõpilastega
Õppejõude ainetundmine	,771		
Vajaliku õpetamine	,672		
Õppetöö korraldus	,657		
Kaaslaste püüdlus asjatundlikkuse poole	,595		
Kõrgkooli nõudlikkus	,583		
Head suhted õppejõududega		,808	
Vaba suhtlemine õppejõududega		,761	
Õppejõude vastutulelikkus		,659	
Head suhted kaasüliõpilastega		,572	(,523)
Kaasüliõpilased muutsid kõrgkooli toredaks			,846
Tudengiüritustel osalemine			,764

Märkus: faktorid on leitud peakomponentmeetodil, pööratud Varimax meetodil; faktorid kirjeldavad 58% lähteinformatsioonist; esitatud on kõik faktorkaalud, mis on suuremad kui 0,400.

Kui hinnata dimensioonidevahelisi erinevusi üldkeskmiste tasemel, siis sel juhul summaarselt kõige negatiivsemad hinnangud anti kõrgkoolide akadeemilisele keskkonnale. Antud summarne hinnang erines statistiliselt oluliselt kahest ülejäänud hinnangust: hinnang suhetele õppejõududega ja hinnang kaasüliõpilastele ($t(520) = 8,4, p < 0,000$).

Kui otsida erinevusi E ja A grupi vahel hinnangus õpikogemusele, siis statistiliselt oluline erinevus ilmneb eksmatrikuleeritute negatiivsemas hinnangus kõrgkooli akadeemilisele keskkonnale ($t(258) = 2,403, p = 0,017$). Nendes hinnangutes ei olnud erinevusi sõltuvalt kõrgkooli tüübist. Tõenäoliselt tajutakse negatiivsete sündmuste „põhjusena” kõrgkooli tervikuna, mitte „halbu” õppejõudusid ega ka „halbu” kaasüliõpilasi.

Varasemate uurimuste taustal võiks öelda, et õppetöö katkemise põhjuste selgitamiseks on sobiv *akadeemilise integratsiooni* mõiste – üliõpilased ei ole sulandunud institutsiooni ning siit saavad alguse negatiivsed hinnangud. Akadeemiline integratsioon pole toimunud kahes aspektis. Esiteks, ennast ei tunda efektiivse õppurina ning teiseks, ka ümbritsevasse õppekeskkonda suhtutakse negatiivselt.

Nagu sissejuhatuses osutasime, võib kasutatud posti- ning elektroonne küsitlus, tingituna vastuste laekumise madalast tasemest, anda informatsiooni eelkõige nende üliõpilaste kohta, kes olid abivalmivamad vastama.

4. Õppetöö peatumine

Õppetöö peatumise aja osas on gruppide vahel mõningaid erinevusi, millest olulisemad on järgmised:

1. Eksmatrikuleeritute ligi veerand (23%) katkestas õpingud juba esimesel aastal. Antud fakt on kooskõlas ka teiste uurimuste tulemustega, mille kohaselt suurim väljalangevus/õppesuuna muutus toimub juba esimesel õppeaastal (tabel 13).
2. Enam kui pooled võtavad akadeemilise puhkuse siis, kui on kõrgkoolis õppinud 2-3 aastat. Ilmselt on akadeemilise puhkuse võtmine seotud nende üliõpilaste sooviga õpinguid pikendada nii, et siiski mahtuda nominaalaja raamidesse ja lõpetada kõrgkool.
3. Eksmatrikuleeritute suurim grupp (39%) ning akadeemilisel puhkusel viibijatest arvukuselt teine grupp (37%) on üliõpilased, kes on juba 4 või enam aastat kõrgkoolis õppinud. Ilmselt eksmatrikuleeritute jaoks oli vastav otsus paratamatu, A-grupi üliõpilased kasutasid aga seaduslikke võimalusi oma õpinguid pikendada.

Tabel 13

Mitmendal aastal on üliõpilane peatanud õppetöö (mitu aastat on õppinud), %

Grupp	Esimesel aastal	2.-3. aastal	4. ja enam aastal	Kokku
E	23	38	39	100
A	12	51	37	100

Mitte üksnes kõrgkoolis veedetud aastatelt, vaid ka sooritatud õpingute mahult on oma õppetöö peatanud üliõpilased jõudnud siiski suhteliselt kaugele (tabel 14).

Tabel 14

Õppekava läbitus õppetöö peatumise hetkel, %

Grupp	< 25%	25-50%	50-75%	>75%	Kokku
E	28	12	17	43	100
A	10	15	16	59	100

Vastusest sellele küsimusele näeme, et ligi pooled E-grupist (43%) on jõudnud enamiku õppekavast läbida. A-grupp on olnud edukam (59% on läbinud õppekavast vähemalt kolm neljandikku). On loogiline, et suur osa A-grupist vajab täiendavat lisaaega, et õpingud lõpetada.

Sama valdkonda täpsustas ka küsimus „Kui palju aineid on kõrgkooli lõpetamiseni teha jäänud?”

Tabel 15

Õppetöö võlgnevused õpingute peatumisel, %

Grupp	Tegemata on ainult lõputöö/eksam	Tegemata on lõputöö/eksam + üksikud ained	Tegemata on ligikaudu semestri jagu aineid	Tegemata on vähemalt aasta jagu aineid	Kokku
E	27	22	8	43	100
A	21	37	13	29	100

Tabelist 15 nähtub, et ca 50% nii E kui A grupi üliõpilastest on lõpetamisele väga lähedal – tegemata on lõputöö/eksam ja mõned üksikud ained. Oluline erinevus vaadeldava kahe grupi vahel on aga selles, et E-grupil on lõpetamiseni veel palju rohkem tööd teha: ligi pooltel (43%) on läbimata vähemalt õppeaasta jagu aineid. Võib arvata, et kuhjunud mahajäämus ongi formaalselt selleks põhjuseks, miks neid on eksmatrikuleeritud, neil pole reaalselt võimalust mahtuda lubatud õppeaja piiresse. Akadeemilisel puhkusel olijad on oluliselt lähemal lõpetamisele.

Õppetöö katkemisest oli ankeedis esitatud 21 põhjust. Ilmnes, et E grupp õigustas oma teguviisi suurema arvu põhjustega kui akadeemilisel puhkusel olijad (vastavalt keskmiselt 3,2 ning 2,2).

Eksmatrikuleerimise põhjenduste pingerida:

1. Konflikt töö ja õpingutega.
2. Isikliku elu probleemid.
3. Selge edasiõppimise eesmärgi ja motiivi puudumine.
4. Õppimishuvi kadumine.
5. Rahalised raskused.
6. Raskused lõputööga.
7. Eriala eelistuste muutus.
8. Pettumine koolis.
9. Rahulolematus tulemustega.
10. Ebahuvitav õppekava.

Akadeemilise puhkuse võtmise asjaolude pingerida:

1. Isikliku elu probleemid.
2. Konflikt töö ja õpingutega.
3. Raskused lõputööga.
4. Rahalised raskused.
5. Soov põhjalikumalt süveneda õpinguisse.
6. Selge edasiõppimise eesmärgi ja motiivi puudumine.
7. Soov näha maailma.
8. Rahulolematus tulemustega.
9. Õppimishuvi kadumine.
10. Eriala eelistuste muutumine.

Nagu näeme, on enamik põhjusi samad, muutunud võib olla vaid järjekord. Akadeemilisele puhkusele lisandub vaid kaks kvalitatiivselt uut õigustust: soov näha maailma ja soov midagi põhjalikumalt õppida (näiteks õppida vahepeal mõnes teises riigis, teises ülikoolis).

Tervislikel põhjustel akadeemilise puhkuse võtmine ei mahtunud üliõpilaste endi hinnangute pingereas 10 olulisema teguri hulka.

Eksmatrikuleerimise ja akadeemilise puhkuse võtmise põhjenduste suur sarnasus osutab sellele, et tegemist on kvalitatiivselt millegi lähedasega – õppetöö peatumisega. Ainult ühel juhul on

sündmus ühetähenduslikum ja dramaatilisem (eksmatrikleerimine), teisel juhul paindlikum ja õpingute jätkamisele rohkem suunatud (akadeemiline puhkus).

Kui küsimustikus hindamiseks esitatud 21 õppetöö peatumise/katkemise põhjendust püüda koondada, selgub, et nad koonduvad nelja selgesti eristuvasse rühma: 1) pettumine valikus ja motivatsiooni kadumine, 2) huvide muutumine, 3) töö ja õpingute konflikt, 4) isikliku elu probleemid. (tabel 16). Need rühmad aitavad ka täpsemalt selgitada, mille poolest erinevad eksmatrikuleerimise põhjendused akadeemilise puhkuse võtmise põhjendustest.

Tabel 16

Õppetöö peatumise põhjenduste faktoranalüüs, (faktorkaalud)

Õppetöö peatumise põhjendus:	Motivatsiooni puudumine, pettumine valikus	Huvide muutumine	Töö ja õpingute konflikt	Isikliku elu probleemid
Puudus eesmärk ja motiiv	,816			
Kadus õppimishuvi	,794			
Pettumine koolis	,763			
Vähepakkuv õppekava	,714			
Koolipoolne vähene huvitatus õppuritest	,674			
Soov juurde õppida.		,802		
Soov õpingutesse rohkem süveneda.		,664		
Sobivamate õppimisvõimaluste leidmine		,657		
Külasüliõpilase staatus mujal.		,590		
Soov maailma näha		,580		
Rahalised raskused			,756	
Konflikt õpingute ja töö vahel			,676	
Isiklik elu			,633	
Raskused lõputööga			,471	
Halvad suhted kaasüliõpilastega				,811
Ülejõu käiv õppetöö				,577
Tervislikud põhjused				,511

Märkus: faktorid on leitud peakomponentmeetodil, pööratud Varimax meetodil; faktorid kirjeldavad 54% lähteinformatsiooni; esitatud on kõik faktorkaalud, mis on suuremad kui 0,400.

E ja A grupid erinevad ainult esimeses faktoris (motivatsiooni puudumine ja pettumine valikus: $t(253)=5,465$, $p<0,000$, efekti suurus 0,69 standardhälbe ühikut). Antud uuringu raames on tegemist ühe suurima erinevusega eksmatrikuleeritute ja akadeemilisel phkusel olevate üliõpilaste gruppide vahel.

Küsitlusele vastanutest soovis enamik katkenud õpingud lõpetada: E grupist 69%, A grupist aga 96%. On loomulik, et pea kõik akadeemilisel puhkusel viibijad on valmis õpingud lõpetama. Kuid üllatav oli, et pea seitse igast kümnest eksmatrikuleeritust soovib oma katkenud õpingud siiski lõpule viia. Antud tulemus lubab optimistlikku prognoosi edaspidiseks. Selline tulemus näib kinnitavat oletust, et eksmatrikuleerimine on sageli tingitud õppuri huvide muutumisest peale erialaga lähemat kokkupuudet.

Õppetöö katkestamise motivatsioon on seotud õpingute lõpetamise sooviga kunagi tulevikus. Siiski statistiliselt oluliseks osutus siin erinevus ainult motivatsiooni puudumise ja valikus pettumise dimensioonis ($t(253)=7,930$, $p<0,000$. Efekti suurus 1,3 standardhälbe ühikut). Kui õppetöö peatus konflikti tõttu õpingute ja töö vahel või isikliku elu teguritest tingituna, ei pruugi see kaasa tuua sama eriala lõpetamisest täielikku loobumist. Seda liiki takistused võivad mööduda.

Ilmnes ka nõrk ($r = -0,235$), ent statistiliselt usaldusväärne ($p<0.01$) pöördvõrdeline seos sisseastumise asjaolude selguse ning õppetöö katkestamise motivatsiooni (pettumise dimensiooni) vahel.

Need, kellel olid juba sisseastumisel plaanid selgemad, olid erialas pettumise tõttu oma õpingud katkestanud harvemini.

Kui analüüsida õpingute katkestamise motiive vastajate vanuse lõikes, siis ilmneb, et katkestamist õpingute ja töö vahelise konflikti või isikliku elu ja perega seotud probleemide tõttu, tuleb vanematel vastanutel tunduvalt sagedamini ette, kui noorematel.

Nooremad üliõpilased katkestavad õpingud sagedamini seetõttu, et tahavad veel midagi juurde õppida või mõnes välisriigi ülikoolis käia.

5. Üliõpilaste vabad selgitused õppimise katkemise asjaoludest

Paljud küsitlusele vastajatest soovisid täiendavalt kommenteerida oma õppetöö katkemise asjaolusid: E-grupist oli neid 38 ja A-grupist 40 isikut.

Põhilised tegurite grupid, mis välja toodi, olid jägmised:

- ülikool ei tunne üliõpilaste vastu piisavalt huvi;
- rahalised probleemid, töölkäimine;
- ülikooli on mindud liiga vara, teadmata, mida õieti õppida tahetakse;

- praktika puudumine;
- õppetöö korraldus;
- enesekriitika.

Järgnevalt esitame ülaltoodud teemade lõikes iseloomulikumaid üliõpilaste originaalvastuseid. Näidete erinevus tuleb sellest, kui paljudel teemadel üldse kirjutati. Juhtivaks teemaks oli töö- raha-õppimise vahekord. On ka neid üliõpilasi, kes enesekriitiliselt tunnistavad, et õppetöö katkemise põhjus on neis enestes, teisalt osutatakse ka sellele, et õppetöö peatumise asjaoludele on suhteliselt vähe tähelepanu pööratud ning selle teema uurimine on vajalik ja oodatud.

Teema: Ülikool ei tunne üliõpilaste vastu piisavalt huvi.

E-grupi üliõpilane: *“Dekanaat ei huvitu üldse üliõpilasest ega tema majanduslikust olukorrast. Miks üliõpilane ei saa õppetöös osaleda, ei ole mitte kellegi asi. Võiks ikkagi enne üliõpilasega vestelda, enne kui eksmatrikuleeritakse. Juhtkonnal on kadunud täielikult kontakt üliõpilastega. Ainetele registreerimine ainult läbi interneti ei ole samuti hea idee. See on seni vaid kõigis segadust tekitanud. Sellega ei ole rahul nii üliõpilased kui ka õppejõud.”*

A-grupi üliõpilane: *“Hakkasin ennast tundma mutrina masinavärgis, õppejõud olid ükskõiksed, uppuja päästmine oli n.ö. uppuja enda asi (ühesõnaga emotsionaalsed põhjused).”*

Teema: Rahalised raskused ja töö.

E-grupi üliõpilane: *“Kuna mind ja mu venda kasvatas ema üksinda ja olime pidevas materiaalses kitsikuses, olin sunnitud üsna õpingute alguses tööle minema. Seetõttu ei jäänud kooli jaoks ka eriti aega.”*

E-grupi üliõpilane: *“Peamiselt on õpingud venima jäänud, sest ülikool ei suuda mingit pidi katta minu minimaalseidki rahalisi vajadusi ja seega ei saa mina ka täita nominaalajaga õppekava.”*

E-grupi üliõpilane: *“Vanemate majandusliku toeta poleks ma niigi kaugelegi jõudnud. Ülikool on omaette luksus.”*

E-grupi üliõpilane: ***“Rahalistel põhjustel pidin tööle asuma täistööajaga kohale ja ei olnud enam aega kooli jaoks”***

E-grupi üliõpilane: ***“Sain lihtsalt nii hea tööpakkumise, et sotsioloogina ma oleks ainult unistanud sellisest palgast. Midagi pole teha, kapitalistlik maailm seab omad normid ja selleks normiks on raha.”***

E-grupi üliõpilane: ***“Asusin tööle teise linna ning magistriõppeks ei jäänud aega.”***

A-grupi üliõpilane: ***“Töötan ja õpin, nagu absoluutselt kõik IT eriala inimesed. Energia on piiratud. Täiskoormusega magistriõpet on võimatu töö kõrvalt nominaalajaga ära teha. Seetõttu võtsin õppepuhkust, et õppeaega pikemaks venitada. Ikkagi kipub nadisti minema. Hambad peab risti suruma, et õhtul kodus mingit õppetööd suudaks veel ette võtta.”***

A-grupi üliõpilane: ***“Kui stipendium oleks koolis oluliselt suurem (3000 krooni) kui 800 krooni (1200 koos sõidutoetusega), siis ilmselt tegeleks need kolm aastat ainult õpingutega. Aga hetkel on töötamine vajalik oma vajaduste rahuldamiseks. Vanematekodust saaksin toetust, aga ei taha küsida, sest 23-aastasena tunnen end piisavalt täiskasvanuna ise oma eluga toime tulemiseks!”***

A-grupi üliõpilane: ***“Kahju et sotsiaalabi enam ei saa.. Selleks, et raha oleks, pean ma väga tihti tööl olema. See kõvasti segab minu õppimist, aga ma muidu ei saa, sest kui raha ei ole, siis ei saa üldse Tartus elada... Loodan, et sel aastal lõpetan ülikooli ära!”***

A-grupi üliõpilane: ***“Asusin täiskohaga tööle ja ei jäänud enam aega vanu võlgu likvideerida.”***

A-grupi üliõpilane: ***“Saadud töökoht ja õpingud on 2 täiesti erinevat asja. Ei jõua koolile (magistriõpingud) pühenduda.”***

Teema: **Ülikooli on mindud liiga vara.**

E-grupi üliõpilane: ***“Abituriendid ärge minge kohe peale lõpetamist õppima, kui ei tea, mida tahate, mis on teie tuleviku soovid!!!”***

A-grupi üliõpilane: *“Sai liiga vara mindud kõrgkooli, samas teadmata, mida ootan kõrgkoolilt ja oma tulevaselt elukutselt. Minu arust, peaks äsja keskkooli lõpetanu, väga sügavalt kaaluma, kas, miks ja kuna peaks kõrgkooli astuma. Enda kogemusest võin öelda, et oleksin pidanud paar aastat ringi vaatama, mida tegelikult tahan. Niimoodi talitades õpiksin praegu kindlasti teisel erialal.*

Ehk siis: "Ei ole mõtet üldsuse survele tormata silmad maas kohe ülikooli!"”

Teema: **Praktika puudumine.**

E-grupi üliõpilane: *“Oli raskusi näha kogu selle suure õppimise mõtet kui rakenduslikust osast jäi oluliselt vajaka.”*

E-grupi üliõpilane: *“Minu arust olid kõik õppekavad aetud väga teoreetilisteks. Tuleks paremini siduda teooria ja praktika. Ülikool võiks rohkem osa võtta reaalsest elust, st. et võiks tudengeid kaasata erinevatesse projektidesse. Näiteks võiks osa võtta teede ja tänavate projekteerimisest. See oleks ka hea teenimise võimalus.”*

E-grupi üliõpilane: *“Samas on bakalaureuse õppekava ikkagi liialt pealiskaudne, et sellega mingil erialal kohe piisavalt hea spetsialist olla. Väga oluline puuduv lüli on praktiline töö. Ülikoolid pole eriti suutnud oma õpilastele praktikavõimalusi luua (eriti ei tunta enda kohustusena vist) ja kahjuks paarist laboratoorsest tööst ei saa tudeng õiget ettekujutustki õpitavast.”*

E-grupi üliõpilane: *“Olen töötades oma eriala kohta õppinud palju-palju rohkem kui ülikoolis. Õigemini tuleb öelda, et oma erialase hariduse sain alles tööle asudes. Loomulikult sain algteadmised ja teatava "selgroo" (eelkõige enesekindluse mõttes) ülikoolist, teisalt on minu eriala niivõrd praktilise suunitlusega ja muutuv, et pigem on küsimus õpetamisvormis - kas peab seda eriala akadeemiliselt õpetama.”*

A-grupi üliõpilane: *“Tahtsin enne ülikooli lõppu natukene tööl käia ning ka praktilisi kogemusi saada, et ei tekiks olukorda kus ülikool on läbi, aga tööd ei paista kuskilt.”*

Teema: **Õppetöö korraldus**

E-grupi üliõpilane: *“Peamine põhjus on halb õppekorraldus- õppematerjalid on raskesti kättesaadavad, õppejõud annavad vähem, kui nõuavad!!!”*

E-grupi üliõpilane: *“Tahaksin lisada, et õppisin /.../ filiaalis, kuni see otsustati likvideerida. Üliõpilastele jäeti valik lõpetada oma eriala kaugõppe vormis ja kitsendatud õppekavaga, st.*

siis, et aineid tuli õppekavast maha võtta ja osad 4 AP ained teha 1 semestriga 2 semestri asemel. Mulle selline asi ei meeldinud. Leian, et kui olen tulnud õppima, siis tahan ka sellega korralikult tegeleda. Minu jaoks oleks kaugõppe vormis õppimine kadunud, eriti kui mahtusid vähendada jne. Otsustasin ära tulla, enne kui hilja (ehk siis tulin enne, kui kool õppekorraldust muutis). Ametlikult läkski /...../ kinni, tegutseb nüüd vaid olemasolevate lõpetamata tudengitega edasi /...../ nime all.”

A-grupi üliõpilane: *“Täiesti organiseerimata õppetöö, magistri õppetöö on päevaõpe - see on nonsenss.”*

A-grupi üliõpilane: *“Õppetöö korraldus - ei soosi režiimi, normaalset söömist jne. (N. loeng-tühimik-loeng-tühimik; sageli 2 loengu vahe vaid 15 min. => söömine raskendatud; ühel päeval algavad loengud 08.15, teisel päeval 18.15; ühel päeval on 4 loengut, teisel päeval vaid 1 loeng või üldse mitte; teatud õppeperioodid on tohutu koormusega, teatud õppeperioodid väga vähese koormusega - suure koormusega perioodidel tekivadki põhilised mahajäämused) => õppetöö koormus peaks olema ühtlasem (nii päevade kui nädalate jne. arvestuses) ja ülikool võiks eriala õppekava üsna kindlalt paika panna (vähem üliõpilaste vaba ainevalikut, sest üliõpilane on ülikooli astumisel oma valiku teinud - ta ei saa õppida professionaaliks 10-l erialal) - sellega tagatakse see, et loengud algavad igal päeval umbes samal ajal ja lõpevad umbes samal ajal ning ära jäävad tühimikud loengute vahel ja päevade ebahütlane koormus. Lühidalt - praegune õppetöö korraldus on liialt energiat pillav, väheratsionaalne, väheökoonoomne.”*

Teema: Enesekriitika

E-grupi üliõpilane : *“Lihtsalt laisk!”*

A-grupi üliõpilane: *“Olen laisk”*

A-grupi üliõpilane: *“Minu õpingute venimine on pea-asjalikult tingitud minu enda viletsast motiveerimise võimest ning teataval määral ka sellest, et olen pettunud ülikooli korralduses ning ainetes. Kattuvaid materjale on nii palju, et juba õppimise käigus kaob huvi, sest sa ei ootagi enam midagi uut/põnevat.”*

Eelpoolesitatud teemade välisena kirjutasid mitmed vastajad, et õppetöö peatumise probleemi uurimine on tähtis ning vajalik:

A-grupi üliõpilane: *“Teie küsimustik on väga huvitav. Loodan, et minu vastused aitavad teil õiged järeldused teha ja te suudate ka aidata tulevastel üliõpilastel õige valiku teha. Kõike head!”*

A-grupi üliõpilane: *“Tänan, et olete selle uurimisteema ette võtnud; loodetavasti on hiljem võimalik kuskilt antud töö uurimustulemuste kokkuvõtet lugeda. Palju edu!”*

A-grupi üliõpilane: *“Kas ja kus oleks võimalik tutvuda uuringu tulemustega. Väga huvitav oleks teada saada, milline on üldine olukord Eestis.”*

E-grupi üliõpilane: *“Hea et sellise uuringuga on alustatud, sellist uuringut oleks juba ammu vaja olnud. Edu!”*

6. Kokkuvõte

1. Antud uurimus näitab, et kõrgkooli vastuvõtu hetkel on olemasoleva informatsiooni alusel väga raske prognoosida hilisemat õppetöö peatumist. Akadeemiline võimekus ja koolihinded näivad olevat prognostiliselt sekundaarse tähtsusega. Ainus oluline vastuvõtul selgub tegur, mis hiljem hakkab võimenduma, on eriala ja kõrgkooli valimise selgus. Kui lähtutakse ainult kõrghariduse ja kõrgkooli mainest ja teatakse suhteliselt vähe õpitavast erialast, on suur tõenäosus hilisemaks õppetöös pettumiseks ning õppetöö katkestamiseks.

2. See, et kõrgkooli siirdujad ei tea hästi, mis neid seal ees ootab, toob endaga kaasa kaks negatiivset arengut. Ühelt poolt kogetakse, et akadeemiline õppekeskkond, millesse satuti, pole see, mis loodeti: näiteks õpetatakse seda, millel väike praktiline väärtus ning et tulevikus võib raskusi olla töö leidmisega. Teisalt kogetakse seda, et õppimise-õpetamise stiil, mida kõrgkoolides rakendatakse, ei loo õppijates piisavat edutunnet ning ennast tunnetakse ebaefektiivse õppurina. Kogetakse ka, et õppetöö korralduses on kaootilisust ja ebaratsionaalsust ning mõnikord on need tegurid mahajäämuse ja õppetöö peatumise allikaiks.

3. Põhilised sündmused, mis viivad õppetöö peatumiseni, leiavad aset õppetöö käigus, olgu see siis seotud raskustega mõnes aines või huvide muutumisega. Selle järeltulevusega seoksime ka mitmete küsitletavate ülestunnistuse nende endi laiskusest kui peamisest põhjusest. Üliõpilase laisaks muutumist võib vaadelda mitmeti, eelkõige aga seoses sellega, et puudub vastav huvi ja õppetöö süstemaatiline kontroll, mis laseb võlgnevustel kuhjuda kriitilise piirini.

4. Rohkem kui struktureeritud küsitlus, tõid üliõpilaste endi vabad vastused esiplaanile tudengite majandusliku olukorra, vajaduse töötada ning siit alguse saavad akadeemilised võlgnevused. Võimalik, et küsitlusele vastasid eelkõige need katkestajad, kellel oli katkestamise põhjus majanduslikku laadi.

5. Eksmatrikuleeritud ning akadeemilisel puhkusel viibivate üliõpilaste erinevus on suhteline. Neid kahte gruppi eristab vaid üks oluline marker: huvi puudumine või selle olemasolu õpitava eriala vastu. Ülejäänud õppetöö katkestamise põhjused on suhteliselt sarnased: akadeemiliste huvide muutus ja uue meelis-eriala leidmine, õppimise kõrval töötamine ja siit alguse saavad ning kumuleeruvad võlgnevused; erinevad isikliku elu sündmused. Eksmatrikuleeritud üliõpilaste huvi puudumine õpitava vastu on põhjustatud kahest asjaolust: valiku ebaselgusest kõrgkooli tulekul ning akadeemilise ebaedu tunde tekkest õppeprotsessi käigus. Ilmselt peaksid tulevase

üliõpilase huvi ja erialane teadlikkus olema kõrgkooli vastuvõtul rohkem esiplaanil kui esmapilgul „objektiivsetena” näivad akadeemilised näitajad (riigieksamite hinded, testitulemused).

6. Mitmetel juhtudel soovitavad ebaõnnestunud uutel algajatel üliõpilastel enne kõrgkooli ja eriala valikut põhjalikult uurida, mida nad tegelikult õppima hakkavad ning mis sellega kaasneb. Soovitatakse lausa aasta-paar ringi vaadata. Küllap nii võib eriala saada selgemaks küll. Ent teisalt, võrreldes noorematega hakkavad küpsematel üliõpilastel õppetöö katkestamise motiivina rohkem esiplaanile nihkuma töö ja rahaga seonduvad probleemid. Taoline huvide „materialiseerumise” protsess on igati loogiline, sest eaga kaasneb perekonna loomine, muutused vajaduste struktuuris, enda majandusliku iseseisvuse väärtustamine jne. Seega hilisemal kõrgkooliõpingutega alustamisel on omad õppetööd mittesooivad aspektid. On ilmne, et üliõpilaste ja nende perede materiaalne olukord on paljudel juhtudel õppetöö peatumise või katkemise peamine määraja.

7. Õppetöö katkemine ja peatamine on teema, mille põhjustest ei taheta meeleldi infot jagada. Seda näitas väga madal küsitluslehtede tagastumisprotsent, kusjuures eksmatrikuleeritud üliõpilased vastasid suhteliselt harva. Taolisel tõrjuval käitumisel peab olema mingi põhjus. Osutame siin *laiskuse*-teemale, mida mitmed vastajad ka avameelselt tunnistasid. Kindlasti on see, mida *laiskuse* all mõeldakse, väga mitmetähenduslik. Ühelt poolt enesekriitika. Ent teisalt kui võtame arvesse, et üliõpilased, kes peatavad oma õppetöö, on jõudnud juba suhteliselt kaugele (viibinud mitmeid aastaid kõrgkoolis, kogunud märkimisväärse koguse ainepunkte). Nad on ilmselt ammendanud formaalsed õigused õppetöö pikendamiseks. Teisisõnu – *laiskusel* on olnud õppetöö korralduslikus mõttes piisavalt aega tekkida ja areneda. Võib arvata, et õppetöö korralduslike nõuete täpsemaks ning rangemaks muutmine aitab vähendada ka väljalangevust vähemalt nii, et taolisele negatiivsele lahendusele ei jõuta alles siis, kui üliõpilane on kõrgkooli lõpetamas.

7. Viidatud kirjandus

Bandura, A. (1997). Self-efficacy. The Exercise of Control. New York: Freeman and Company

Chemers, M., Hu, L.& Garcia, B. (2001) Academic Self-Efficacy and First-Year Student Performance and Adjustment. Journal of Educational Psychology, 93 (1)

Kinzie J, Palmer M, Hayek J, Hossler D, Jacob S, Cummings, (2004) Fifty Years of College Choice. Lumina, 5(3).

Niin, B. (2005). Sisseastumistingimused ja akadeemiline edu Tartu Ülikooli sotsiaalteaduskonna 2002-2004 sisseastujate näitel. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool

Pascarella, E. & Terenzini (2005) How College Affects Students. A Third Decade of Research. San Francisco: John Wiley & Sons.

Robbins, S., Lauver, K., Le, H., Davis, D., Langley, R & Carlstrom, R. (2004) Do Psychosocial and Study Skill Factors Predict College Outcomes? A Meta-Analysis. Psychological Bulletin, 130 (2).

Veldre, A. (2002). Anonümsus abistamissuhtes: internetipõhise nõustamise spetsiifika projekti „X” põhjal. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool

Lisa 1 (küsitlus akadeemilisel puhkusel olevatele üliõpilastele) HARIDUSTEE

Hea noor sõber.

Kõrgkoolis õppimine kulgeb inimestel erinevalt Mõned lõpetavad õpingud selleks ette nähtud aja jooksul, teised kasutavad õppimiseks rohkem aega. Mõned võtavad aja maha, et puhata, vaadata maailmas ringi, koguda õppimiseks vajalikku raha, teised on leidnud sootuks muu huviala ja rakenduse. Võimalusi on palju.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on selgitada, miks pikeneb, peatub või katkeb mõnel üliõpilasel õppetöö.

Miks on vaja vastata alljärgnevale küsimustikule? Eeldame, et noored ise soovivad aidata haridust korraldavatel institutsioonidel aru saada, kuidas õppetöö kõrgkoolides toimub. Uurimuse korraldajad mõistavad, et nii mõnigi õppimisega seotud asjaolu võib olla delikaatne ja väga isiklik. Aga üksikuist seikadest moodustuvad üldised protsessid ja neid tahetaksegi käesoleva uurimusega tabada. Käesolev küsitlus on anonüümne ning selles osalemine on vabatahtlik.

Antud uurimuse tellija on Haridus- ja Teadusministeerium.

Küsitlust viib läbi Tartu Ülikooli psühholoogia osakonna haridusuuringute grupp. Projekti vastutav täitja on dots Olev Must: tel - 7 375 912; e-post - Olev.Must@ut.ee; Tartu, Tiigi 78, TÜ psühholoogia osakond.

1. Missuguses õppeasutuses õpid?

1	Avalik-õiguslik ülikool
2	Eraülikool
3	Riiklik rakenduskõrgkool või kutseõppeasutus
4	Erarakenduskõrgkool või –kutseõppeasutus

2. Õppeasutuse nimi:

3. Kas Sa oled õppinud kõrgkoolis ka varasemalt?

1. Ei 2. Jah

4. Mis valdkonda kuulub eriala, mida õpid?

1	Haridus
2	Humanitaaria ja kunst
3	Sotsiaalteadused, ärimus, õigus
4	Loodus- ja täppisteadused
5	Tehnikaalad, tootmine ja ehitus
6	Põllumajandus
7	Tervis ja heaolu
8	Teenindus
9	Muu. Palun täpsusta!.....

5. Millisel õppeastmel Sa õpid?

1	Diplomiõpe
2	Rakenduskõrgharidus
3	Bakalaureuseõpe (vana, 4 a õppekava)
4	Bakalaureuseõpe (uus, 3+2 õppekava)
5	Magistriõpe (vana õppekava)
6	Magistriõpe (uus, 3+2 õppekava)
7	Muu. Palun täpsusta!

6. Milline on Sinu praegune akadeemiline staatus:

1	Olen pikendanud oma õpinguid
2	Olen akadeemilisel puhkusel omal soovil
3	Olen akadeemilisel puhkusel tervislikel põhjustel
4	Olen akadeemilisel puhkusel lapse hooldamiseks
5	Olen akadeemilisel puhkusel seoses ajateenistusega
6	Muu. Palun täpsusta!

7. Kas Sa õpid tasulisel õppekohal?

1. Ei 2. Jah

8. Mis aastal asusid antud eriala õppima?

..... aastal

9. Kas Sa sisseastumisel planeerisid lõpetada õpingud nominaalajaga?

1. Ei 2. Jah 3. Sisseastumisel ei mõelnud sellele

10. Mitmenda kursuse/aasta üliõpilane Sa olid, kui Sa võtsid akadeemilise puhkuse?

..... aasta

11. Kas Sa planeerid lõpetada oma õpingud?

1. Ei 2. Jah

12. Kui suure osa oma eriala õppekavast oled praeguseks läbinud?

1	Vähem kui 25%
2	25 – 50%
3	50 – 75 %
4	Üle 75%

13. Kui palju aineid on Sul kõrgkooli lõpetamiseni teha jäänud?

1	Tegemata on ainult lõputöö/lõpueksam
2	Tegemata on lõputöö/lõpueksam ja mõned üksikud ained
3	Tegemata on ligikaudu semestri jagu aineid
4	Tegemata on vähemalt aasta jagu aineid

14. Millises õppeasutuses omandasid keskhariduse?

1	Gümnaasiumis
2	Kutseõppeasutuses

15. Kus asub see gümnaasium/kutseõppeasutus, mille lõpetasid?

1	Tallinnas
2	Tartus
3	Mõnes maakonnakeskuses
4	Mõnes teises linnas/alevis
5	Maa-asulas

16. Kui Sa asusid kõrgkoolis õppima, kui selged olid Sulle põhjused ja motiivid, miks Sa seda tegid?

1	Väga selged
2	Pigem selged kui ebamäärasead
3	Pigem ebamäärasead kui selged
4	Üsna ebamäärasead

17. Kuivõrd selged olid Sulle õpingute alguses alljärgnevad erialaga seotud aspektid:

	Väga selged	Pigem selged	Pigem ebaselged	Täiesti ebaselged
1. Erialase töö võimalused	1	2	3	4
2. Tulevane palk/teenistus	1	2	3	4
3. Eneseteostuse võimalused valitud erialal	1	2	3	4
4. Enda soovid ja võimed	1	2	3	4
5. Valitud õppekava akadeemiline tugevus	1	2	3	4
6. Erialase hariduse eelised tööturul	1	2	3	4

18. Kuivõrd on Sulle kõrgkoolis õppimise jooksul saanud selgemaks

	Palju	Veidi	Üldse mitte
1. Erialase töö võimalused	1	2	3
2. Tulevane palk/teenistus	1	2	3
3. Eneseteostuse võimalused valitud eriala	1	2	3
4. Enda soovid ja võimed	1	2	3
5. Valitud õppekava akadeemiline tugevus	1	2	3
6. Erialase hariduse eelised tööturul	1	2	3

19. Meenuta, miks tegid valiku selle kõrgkooli ja eriala kasuks. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. See eriala huvitas mind	1	2	3	4
2. Sellele erialale sai hõlpsasti sisse	1	2	3	4
3. See oli mainekas eriala	1	2	3	4
4. See eriala annab head karjäärivõimalused	1	2	3	4
5. See oli akrediteeritud õppekava	1	2	3	4
6. Kõrgkooli asukoht oli kodu suhtes soodne	1	2	3	4
7. Selles kõrgkoolis õppis tuttavaid	1	2	3	4
8. Muud valikud ebaõnnestusid	1	2	3	4
9. Õpetajad soovitasid	1	2	3	4
10. Vanemad soovitasid	1	2	3	4
11. See valik oli juhuslik	1	2	3	4

20. Millistes ainetes oled sooritanud gümnaasiumi riigieksamid ja missuguste tulemustega? Palun märki, millisesse vahemikku tulemus jäi 100-punktilisel skaalal (Kui Sa pole mõnes aines eksamit sooritanud, siis jätta lahter tühjaks; kui oled sooritanud eksamid mitmes võõrkeeles, siis märki parim tulemus.)

Aine	Tulemus				
	Kuni 30	31-50	51-70	71-90	Üle 91
1. Ajalugu	1	2	3	4	5
2. Emakeel (eesti või vene keele kirjand)	1	2	3	4	5
3. Eesti keel teise keelena (riigikeel)	1	2	3	4	5
4. Võõrkeel (inglise, saksa, prantsuse, vene)	1	2	3	4	5
5. Ühiskonnaõpetus	1	2	3	4	5
6. Matemaatika	1	2	3	4	5
7. Füüsika	1	2	3	4	5
8. Keemia	1	2	3	4	5
9. Bioloogia	1	2	3	4	5
10. Geograafia	1	2	3	4	5

21. Kuidas Sa hindad ennast kui üliõpilast? Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Ma oskan kasutada oma aega, et tulla toime õppetööga	1	2	3	4
2. Ma oskan konspekteerida ja kasutada õppematerjale	1	2	3	4
3. Ma oskan eksamiteks õppida	1	2	3	4
4. Ma oskan ise otsida vajalikku kirjandust	1	2	3	4
5. Ma saan edukalt hakkama referaatide ja esseeide kirjutamisega	1	2	3	4
6. Ma olen hea üliõpilane	1	2	3	4
7. Ma saan õppetööga hästi hakkama	1	2	3	4
8. Ma oskan kontsentreeruda olulistel hetkedel	1	2	3	4
9. Ma suudan sooritada eksamid ja arvestused õigeaegselt	1	2	3	4
10. Kõrgkoolis õppimine on mulle jõukohane	1	2	3	4
11. Kõrgkoolis on huvitav õppida	1	2	3	4

22. Palun kirjelda oma kõrgkooli kogemusi. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Minu õppejõud tunnevad hästi õpetatavat ainet	1	2	3	4
2. Õppetöö korraldus on hea	1	2	3	4
3. Õppejõudude suhtumine üliõpilastesse on hea	1	2	3	4
4. Õppejõudude nõudmiste tase on kõrge	1	2	3	4
5. Õpetatakse seda, mis antud eriala jaoks on vajalik	1	2	3	4
6. Minu suhted kaasüliõpilastega on head	1	2	3	4
7. Minu suhted õppejõududega on head	1	2	3	4
8. Enamik kaasüliõpilasi püüdleb erialase asjatundlikkuse poole	1	2	3	4
9. Tunnen ennast õppejõududega suheldes pingevabalt	1	2	3	4
10. Võtan meelsasti osa õppetöövälisest tudengiüritustest (tudengipäevad, rebaste ristimine jm)	1	2	3	4
11. Tänu kaasüliõpilastele on kõrgkool tunduvalt toredam	1	2	3	4
12. Õppejõud on vastutulelikud	1	2	3	4
13. Suhtlemine õpitava eriala õppejõududega on süvendanud minu huvi õpitava vastu	1	2	3	4

23. Miks pikenes Sinu õppetöö? Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Saavutasin piisava teadmiste taseme	1	2	3	4
2. Alustasin õpinguid/õppisin teises kõrgkoolis	1	2	3	4
3. Õppisin külalisüliõpilasena mõnes teises kõrgkoolis	1	2	3	4
4. Leidsin sobivamad õppimisvõimalused	1	2	3	4
5. Tahtsin põhjalikumalt süveneda õpingutesse	1	2	3	4
6. See õppekava pakkus mulle vähe	1	2	3	4
7. Sellel erialal õppimine käis mulle üle jõu	1	2	3	4
8. Suhted kaasüliõpilastega olid halvad	1	2	3	4
9. Kõrgkool ei tundnud minu vastu huvi	1	2	3	4
10. Isiklik elu ja perekonnaga seotud kohustused hakkasid takistama õppimist	1	2	3	4
11. Tekkisid rahalised raskused	1	2	3	4
12. Kadus õppimishuvi	1	2	3	4
13. Tekkisid raskused lõputöö/eksamiga	1	2	3	4
14. Tekkis konflikt õpingute ja töö vahel.	1	2	3	4
15. Ma ei olnud rahul oma õpingute tulemustega	1	2	3	4
16. Minu erialaeelistused muutusid õppetöö jooksul	1	2	3	4
17. Puudus selge õppimise eesmärk ja motiiv	1	2	3	4
18. Pettusin kõrgkoolis	1	2	3	4
19. Tervislikel põhjustel	1	2	3	4
20. Tahtsin samaaegselt veel midagi juurde õppida	1	2	3	4
21. Tahtsin maailma näha	1	2	3	4
22. Muud põhjused, palun täpsusta!				

24. Mida peaks andma kõrgharidus noorele inimesele?

	Seda kindlasti	Seda ka	See pole oluline
1. Hea sissetuleku	1	2	3
2. Võimalused erialaseks arenguks	1	2	3
3. Tagama töö	1	2	3
4. Hea hariduse	1	2	3
5. Laia silmaringi	1	2	3
6. Head kutseoskused	1	2	3
7. Valikuvõimalused tööturul	1	2	3
8. Enesekindluse	1	2	3
9. Head eneseteostusvõimalused	1	2	3
10. Kõrge positsiooni ühiskonnas	1	2	3
11. Kaaskodanike tunnustuse	1	2	3
12. Võimaluse panustada ühiskonna arengusse	1	2	3

Ning mõned küsimused Sinu enda kohta:

25. Kui vana Sa oled? aastat

26. Sugu: **1. M** **2. N**

27. Kas oled abielus (ka vabaabielus):

1. Ei **2. Jah**

28. Kas Sul on lapsi?

1. Ei **2. Jah**

29. Oled Sa õpingute ajal töötanud?

1. Ei 2. Jah, ajutiselt 3. Jah, pidevalt

30. Kas Sa töötad ka praegu?

1. Ei 2. Jah

31. Kas Sa vahetasid õppima asumisel elukohta?

1. Ei 2. Jah

32. Kuidas hindad oma majanduslikku olukorda?

1	Saan endale üldiselt kõike lubada
2	Ma suudan peale igapäevaste kulutuste lubada endale ka meelelahutust ja mõnda kallimat kaupa
3	Raha jätkub peamiselt hädapärasteks kulutusteks
4	Mul on raskusi hädapäraste kulutuste katmisega

33. Millises Eesti piirkonnas oli Sinu kodu enne kõrgkooli tulekut?

1	Tallinn
2	Harjumaa
3	Hiiumaa
4	Ida-Virumaa
5	Jõgevamaa
6	Järvamaa
7	Läänemaa
8	Lääne-Virumaa
9	Põlvamaa
10	Pärnumaa
11	Raplamaa
12	Saare maakond
13	Tartumaa
14	Valgamaa
15	Viljandimaa
16	Võrumaa
17	Minu kodu ei ole Eestis

34. Kas soovid veel midagi lisada?

Täname!

Lisa 2 (eksmatrikuleeritud üliõpilaste küsitlus)**HARIDUSTEE**

Hea noor sõber.

Kõrgkoolis õppimine kulgeb inimestel erinevalt. Mõned lõpetavad õpingud selleks ette nähtud aja jooksul, teised kasutavad õppimiseks rohkem aega. Mõned võtavad aja maha, et puhata, vaadata maailmas ringi, koguda õppimiseks vajalikku raha, teised on leidnud sootuks muu huviala ja rakenduse. Võimalusi on palju.

Käesoleva uurimuse eesmärgiks on selgitada, miks pikeneb, peatub või katkeb mõnel üliõpilasel õppetöö.

Miks on vaja vastata alljärgnevale küsimustikule? Eeldame, et noored ise soovivad aidata haridust korraldavatel institutsioonidel aru saada, kuidas õppetöö kõrgkoolides toimub. Uurimuse korraldajad mõistavad, et nii mõnigi õppimisega seotud asjaolu võib olla delikaatne ja väga isiklik. Aga üksikuist seikadest moodustuvad üldised protsessid ja neid tahetaksegi käesoleva uurimusega tabada. Käesolev küsitlus on anonüümne ning selles osalemine on vabatahtlik.

Antud uurimuse tellija on Haridus- ja Teadusministeerium.

Küsitlust viib läbi Tartu Ülikooli psühholoogia osakonna haridusuuringute grupp. Projekti vastutav täitja on dots Olev Must: tel - 7 375 912; e-post - Olev.Must@ut.ee; Tartu, Tiigi 78, TÜ psühholoogia osakond.

1. Missuguses õppeasutuses õppisid viimati?

1	Avalik-õiguslik ülikool
2	Eraülikool
3	Riiklik rakenduskõrgkool või kutseõppeasutus
4	Erarakenduskõrgkool või –kutseõppeasutus

2. Õppeasutuse nimi:

3. Kas Sa oled õppinud kõrgkoolis ka varasemalt?

1. Ei 2. Jah

4. Mis valdkonda kuulub eriala, mida õppisid?

1	Haridus
2	Humanitaaria ja kunst
3	Sotsiaalteadused, ärimus, õigus
4	Loodus- ja täppisteadused
5	Tehnikaalad, tootmine ja ehitus
6	Põllumajandus
7	Tervis ja heaolu
8	Teenindus
9	Muu. Palun täpsusta!.....

5. Millisel õppeastmel Sa õppisid?

1	Diplomiõpe
2	Rakenduskõrgharidus
3	Bakalaureuseõpe (vana, 4 a õppekava)
4	Bakalaureuseõpe (uus, 3+2 õppekava)
5	Magistriõpe (vana õppekava)
6	Magistriõpe (uus, 3+2 õppekava)
7	Muu. Palun täpsusta!

6. Kas Sind eksmatrikuleeriti omal soovil?

1. Ei 2. Jah

7. Kas Sa õppisid tasulisel õppekohal?

1. Ei 2. Jah

8. Mis aastal asusid antud eriala õppima?

..... aastal

9. Kas Sa sisseastumisel planeerisid lõpetada õpingud nominaalajaga?

1. Ei 2. Jah 3. Sisseastumisel ei mõelnud sellele

10. Mitmenda kursuse/aasta üliõpilane Sa olid, kui Sind eksmatrikuleeriti?

..... aasta

11. Kas Sa planeerid lõpetada oma katkenud õpingud?

1. Ei 2. Jah

12. Kui suure osa oma eriala õppekavast oled praeguseks läbinud?

1	Vähem kui 25%
2	25 – 50%
3	50 – 75 %
4	Üle 75%

13. Kui palju aineid on Sul kõrgkooli lõpetamiseni teha jäänud?

1	Tegemata on ainult lõputöö/lõpueksam
2	Tegemata on lõputöö/lõpueksam ja mõned üksikud ained
3	Tegemata on ligikaudu semestri jagu aineid
4	Tegemata on vähemalt aasta jagu aineid

14. Millises õppeasutuses omandasid keskhariduse?

1	Gümnaasiumis
2	Kutseõppeasutuses

15. Kus asub see gümnaasium/kutseõppeasutus, mille lõpetasid?

1	Tallinnas
2	Tartus
3	Mõnes maakonnakeskuses
4	Mõnes teises linnas/alevis
5	Maa-asulas

16. Kui Sa asusid kõrgkoolis õppima, kui selged olid Sulle põhjused ja motiivid, miks Sa seda tegid?

1	Väga selged
2	Pigem selged kui ebamäärasead
3	Pigem ebamäärasead kui selged
4	Üsna ebamäärasead

17. Kuivõrd selged olid Sulle õpingute alguses alljärgnevad erialaga seotud aspektid:

	Väga selged	Pigem selged	Pigem ebaselged	Täiesti ebaselged
1. Erialase töö võimalused	1	2	3	4
2. Tulevane palk/teenistus	1	2	3	4
3. Eneseteostuse võimalused valitud erialal	1	2	3	4
4. Enda soovid ja võimed	1	2	3	4
5. Valitud õppekava akadeemiline tugevus	1	2	3	4
6. Erialase hariduse eelised tööturul	1	2	3	4

18. Kuivõrd said Sulle kõrgkoolis õppimise jooksul selgemaks

	Palju	Veidi	Üldse mitte
1. Erialase töö võimalused	1	2	3
2. Tulevane palk/teenistus	1	2	3
3. Eneseteostuse võimalused valitud erialal	1	2	3
4. Enda soovid ja võimed	1	2	3
5. Valitud õppekava akadeemiline tugevus	1	2	3
6. Erialase hariduse eelised tööturul	1	2	3

19. Meenuta, miks tegid valiku selle kõrgkooli ja eriala kasuks. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. See eriala huvitas mind	1	2	3	4
2. Sellele erialale sai hõlpsasti sisse	1	2	3	4
3. See oli mainekas eriala	1	2	3	4
4. See eriala annab head karjäärivõimalused	1	2	3	4
5. See oli akrediteeritud õppekava	1	2	3	4
6. Kõrgkooli asukoht oli kodu suhtes soodne	1	2	3	4
7. Selles kõrgkoolis õppis tuttavaid	1	2	3	4
8. Muud valikud ebaõnnestusid	1	2	3	4
9. Õpetajad soovitasid	1	2	3	4
10. Vanemad soovitasid	1	2	3	4
11. See valik oli juhuslik	1	2	3	4

20. Millistes ainetes oled sooritanud gümnaasiumi riigieksamid ja missuguste tulemustega? Palun märki, millisesse vahemikku tulemus jäi 100-punktilisel skaalal (Kui Sa pole mõnes aines eksamit sooritanud, siis jätta lahter tühjaks; kui oled sooritanud eksamid mitmes võõrkeeles, siis märki parim tulemus.)

Aine	Tulemus				
	Kuni 30	31-50	51-70	71-90	Üle 91
1. Ajalugu	1	2	3	4	5
2. Emakeel (eesti või vene keele kirjand)	1	2	3	4	5
3. Eesti keel teise keelena (riigikeel)	1	2	3	4	5
4. Võõrkeel (inglise, saksa, prantsuse, vene)	1	2	3	4	5
5. Ühiskonnaõpetus	1	2	3	4	5
6. Matemaatika	1	2	3	4	5
7. Füüsika	1	2	3	4	5
8. Keemia	1	2	3	4	5
9. Bioloogia	1	2	3	4	5
10. Geograafia	1	2	3	4	5

21. Kuidas Sa hindad ennast kui üliõpilast? Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Ma oskasin kasutada oma aega, et tulla toime õppetööga	1	2	3	4
2. Ma oskasin konspekteerida ja kasutada õppematerjale	1	2	3	4
3. Ma oskasin eksamiteks õppida	1	2	3	4
4. Ma oskasin ise otsida vajalikku kirjandust	1	2	3	4
5. Ma sain edukalt hakkama referaatide ja esseeide kirjutamisega	1	2	3	4
6. Ma olin hea üliõpilane	1	2	3	4
7. Ma sain õppetööga hästi hakkama	1	2	3	4
8. Ma oskasin kontsentreeruda olulistel hetkedel	1	2	3	4
9. Ma suutsin sooritada eksamid ja arvestused õigeaegselt	1	2	3	4
10. Kõrgkoolis õppimine oli mulle jõukohane	1	2	3	4
11. Kõrgkoolis oli huvitav õppida	1	2	3	4

22. Palun kirjelda oma kõrgkooli kogemusi. Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Minu õppejõud tundsid hästi õpetatavat ainet	1	2	3	4
2. Õppetöö korraldus oli hea	1	2	3	4
3. Õppejõudude suhtumine üliõpilastesse oli hea	1	2	3	4
4. Õppejõudude nõudmiste tase oli kõrge	1	2	3	4
5. Õpetati seda, mis antud eriala jaoks on vajalik	1	2	3	4
6. Minu suhted kaasüliõpilastega olid head	1	2	3	4
7. Minu suhted õppejõududega olid head	1	2	3	4
8. Enamik kaasüliõpilasi püüdlas erialase asjatundlikkuse poole	1	2	3	4
9. Tundsin ennast õppejõududega suheldes pingevabalt	1	2	3	4
10. Võtsin meelsasti osa õppetöövälisest tudengiüritustest (tudengipäevad, rebaste ristimine jm)	1	2	3	4
11. Tänu kaasüliõpilastele oli kõrgkool tunduvalt toredam	1	2	3	4
12. Õppejõud olid vastutulelikud	1	2	3	4
13. Suhtlemine õpitava eriala õppejõududega süvendas minu huvi õpitava vastu	1	2	3	4

23. Miks peatus/katkes Sinu õppetöö ? Kuivõrd nõustud järgmiste väidetega?

	Täiesti nõus	Pigem nõus kui mitte	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus
1. Saavutasin piisava teadmiste taseme	1	2	3	4
2. Alustasin õpinguid/õppisin teises kõrgkoolis	1	2	3	4
3. Õppisin külalisüliõpilasena mõnes teises kõrgkoolis	1	2	3	4
4. Leidsin sobivamad õppimisvõimalused	1	2	3	4
5. Tahtsin põhjalikumalt süveneda õpingutesse	1	2	3	4
6. See õppekava pakkus mulle vähe	1	2	3	4
7. Sellel erialal õppimine käis mulle üle jõu	1	2	3	4
8. Suhted kaasüliõpilastega olid halvad	1	2	3	4
9. Kõrgkool ei tundnud minu vastu huvi	1	2	3	4
10. Isiklik elu ja perekonnaga seotud kohustused hakkasid takistama õppimist	1	2	3	4
11. Tekkisid rahalised raskused	1	2	3	4
12. Kadus õppimishuvi	1	2	3	4
13. Tekkisid raskused lõputöö/eksamiga	1	2	3	4
14. Tekkis konflikt õpingute ja töö vahel	1	2	3	4
15. Ma ei olnud rahul oma õpingute tulemustega	1	2	3	4
16. Minu eriala eelistused muutusid õppetöö jooksul	1	2	3	4
17. Puudus selge õppimise eesmärk ja motiiv	1	2	3	4
18. Pettusin kõrgkoolis	1	2	3	4
19. Tervislikel põhjustel	1	2	3	4
20. Tahtsin samaaegselt veel midagi juurde õppida	1	2	3	4
21. Tahtsin maailma näha	1	2	3	4
22. Muu põhjus, palun täpsusta!				

24. Mida peaks andma kõrgharidus noorele inimesele?

	Seda kindlasti	Seda ka	See pole oluline
1. Hea sissetuleku	1	2	3
2. Võimalused erialaseks arenguks	1	2	3
3. Tagama töö	1	2	3
4. Hea hariduse	1	2	3
5. Laia silmaringi	1	2	3
6. Head kutseoskused	1	2	3
7. Valikuvõimalused tööturul	1	2	3
8. Enesekindluse	1	2	3
9. Head eneseteostusvõimalused	1	2	3
10. Kõrge positsiooni ühiskonnas	1	2	3
11. Kaaskodanike tunnustuse	1	2	3
12. Võimaluse panustada ühiskonna arengusse	1	2	3

Ning mõned küsimused Sinu enda kohta:

25. Kui vana Sa oled? aastat

26. Sugu: 1. M 2. N

27. Kas oled abielus (ka vabaabielus):

1. Ei 2. Jah

28. Kas Sul on lapsi?

1. Ei 2. Jah

29. Oled Sa õpingute ajal töötanud?

1. Ei 2. Jah, ajutiselt 3. Jah, pidevalt

30. Kas Sa töötad ka praegu?

1. Ei 2. Jah

31. Kas Sa vahetasid õppima asumisel elukohta?

1. Ei 2. Jah

32. Kuidas hindad oma majanduslikku olukorda?

1	Saan endale üldiselt kõike lubada
2	Ma suudan peale igapäevaste kulutuste lubada endale ka meelelahutust ja mõnda kallimat kaupa
3	Raha jätkub peamiselt hädapärasteks kulutusteks
4	Mul on raskusi hädapäraste kulutuste katmisega

33. Millises Eesti piirkonnas oli Sinu kodu enne kõrgkooli tulekut?

1	Tallinn
2	Harjumaa
3	Hiiumaa
4	Ida-Virumaa
5	Jõgevamaa
6	Järvamaa
7	Läänemaa
8	Lääne-Virumaa
9	Põlvamaa
10	Pärnumaa
11	Raplamaa
12	Saare maakond
13	Tartumaa
14	Valgamaa
15	Viljandimaa
16	Võrumaa
17	Minu kodu ei ole Eestis

34. Kas soovid veel midagi lisada?

Täname!